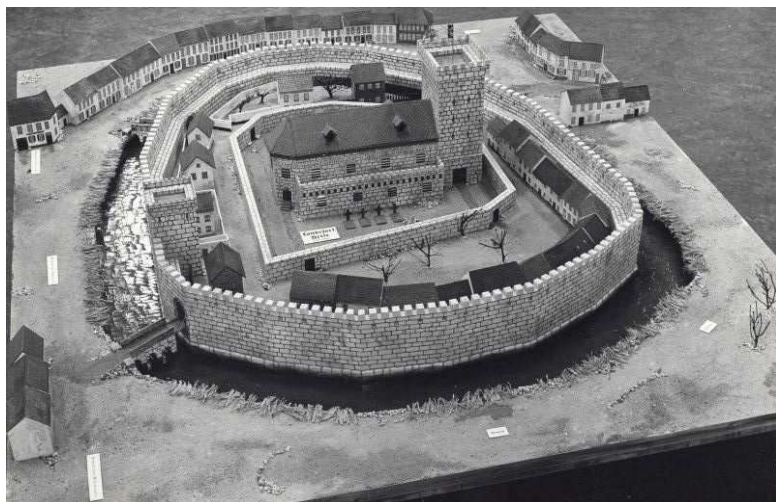

»HART VAN HEERLEN«

Informatiebulletin nr 9

**4^e jaargang
september 2011**

HEEMKUNDEVERENIGING HEERLEN STAD

vóór en dóór Heerlenaren met hart voor Heerlen

Van de redactie

Voor u ligt editie nummer 9 van het informatieblad van de heemkondevereniging. In dit nummer willen wij u over een aantal zaken informeren die het verleden maar ook het heden betreffen.

Het eerste artikel beschrijft het dorpje Heerlen in het laatste gedeelte van de 19^e eeuw. Aan de hand van deze historische artikel in het vroegere maandblad "De Nedermaas" wordt een oud stukje Heerlen beschreven. Het geeft als het ware een kijkje in het toenmalige Heerlen gezien door de bril van een Heerlenaar van toen.

Het tweede artikel is in feite een oproep aan de leden. Recent is het project Joden in Heerlen voor, tijdens en na de Tweede Wereldoorlog gestart. Wat het project inhoudt en hoe u kunt meewerken, kunt u in het artikel lezen.

Last but not least het artikel van Loes Loffeld over het huis De Tesch, inmiddels deel vier. De zoektocht naar dit huis, de bewoners en de eigenaren voert verder in de geschiedenis van de familie Ross-Hennen. Daarbij zijn enkele opmerkelijke ontdekkingen gedaan. Met de opmerking "last but not least" wil de redactie benadrukken dat de reden dat de artikelen over de Tesch als laatste in het informatiebulletin worden opgenomen, de opmaak van het tijdschrift is. Loes Loffeld gebruikt bij de voetnoten de zogenaamde eindnotatie. Voor de opmaak van het blad betekent dit dat achter deze voetnoten geen tekst opgenomen kan worden, vandaar het laatste maar niet het minste.

Heerlen, september 2011
Loes Loffeld
Leo Franck

Oud en Nieuw Heerlen

Met deze titel verschenen in het maandblad De Nedermaas in de twintiger en dertiger jaren van de vorige eeuw een reeks artikelen die over het Heerlen uit de periode 1880 tot 1920 gaan. De schrijver publiceerde deze artikelen onder de naam Mercator Historicus of Mercator Heerlenensis. Dat er artikelen over het vroegere Heerlen zijn verschenen is niet bijzonder. Wat echter bijzonder aan deze artikelen is, is dat deze niet alleen een gebouw of het straatbeeld beschrijven maar ook personen die toen in Heerlen leefden. De schrijver heeft het met eigen ogen gezien.

Kopieën van deze artikelen werden mij onder het mom “Aan de vergetelheid onttrokken” aangeboden door ons lid de heer A. Teunissen. Dat deze artikelen weer aandacht krijgen is terecht en ik ben hem dankbaar dat hij ze uit de vergetelheid heeft gehaald. In dit artikel en misschien ook latere wil ik u kennis laten maken met de verhalen van de schrijver Mercator Historicus of Mercator Heerlenensis.

De Nedermaas was een Limburgs maandblad. Op het titelblad staat “Limburgsch geïllustreerd maandblad” en het verscheen in de periode van 1922 tot en met 1941. De redactie werd mede gevormd door de heren D. Dassen, E. Fraquinet en Felix Rutten. Deze laatste was een bekend schrijver en getrouwd met de eveneens bekende schrijfster Marie Koenen. Het tijdschrift bevatte veel fotomateriaal, was goed leesbaar en is duidelijk geschreven voor een groot publiek.

Wie de persoon achter het pseudoniem Mercator Historicus of Mercator Heerlenensis is, blijft een vraag. Als ik zie hoe hij zijn Oud en Nieuw Heerlen beschrijft dan is het iemand die ook in deze periode heeft geleefd. Het vermoeden is dat het hier gaat om Edmond Kaufmann. De naam Mercator in het Latijn verwijst naar koopman of wel het Duitse Kaufmann. Edmond Kaufmann leefde van 1873 tot 1934.

Een tweede aanwijzing dat het Edmond Kaufmann zou kunnen zijn, is de manier waarop het Heerlen uit de periode 1880-1920 wordt beschreven. In verschillende artikelen is dit vanuit het oogpunt van een jongen die met zijn vriendjes het een en ander beleefd. Het is een jongen die nog op de lagere school zit. Het oude Heerlen is dan het Heerlen van rond 1880 en dat past bij zijn geboortejahr.

Een derde aanwijzing is het gebruik van uitdrukkingen in het Heerlens dialect. De tekst wordt gelardeerd met uitdrukkingen en woorden in het Heerlens die in de voetnoten verder worden verklaard. De schrijver moet

iemand zijn die in zijn streektaal publiceert. In een artikel op het internet in de encyclopedie Wikipdia dat over 't Heëlesj als dialect gaat, lees ik: “Edmond Kaufmann sjreef i g'n twintiger joare regelmieësig vertelsels vuur 't tiedsjrif va d'r Limburgse dialek-verein Veldeke”. Hieruit kan ik dus opmaken dat hij in zijn moederstaal en voor meer tijdschriften schreef.

Edmond Kaufmann is een zoon van Niklaas Jozef Hubert (Jos) Kaufmann die in Heerlen meer bekend is als gemeentesecretaris. Het schrijven zat in het bloed want zijn vader schreef ook al gedichten en vertelsels in het Heerlens dialect.

De artikelen “Oud en Nieuw Heerlen” beschrijven met een weemoedig gevoel het Heerlen zoals de schrijver dit in zijn jeugd heeft waargenomen. Het gaat over historische plaatsbeschrijvingen van gebouwen en straten of de verklaring van plaatselijke benamingen. Bij het lezen van de artikelen krijgt men echter ook een levend beeld van Heerlen en dat wil zeggen dat men ook een beeld krijgt van de toen levende Heerlenaren. Wordt normaal in een historische artikel de officiële naam van een persoon vermeld. Hier komen we de roep- en bijnamen tegen. De vraag is of alle personen die beschreven worden ook wel historisch personen zijn, want soms rijst de vraag waar eindigt de werkelijkheid en begint de fictie. Buiten het heimwee naar de oude tijd geven de artikelen ook een humoristische kijk op de Heerlense samenleving en dat maakt het lezen van deze artikelen zo aantrekkelijk.

Tot slot wil ik u een fragment niet onthouden. Het is uit de jaargang 1925 en het artikel beschrijft de hoek Akerstraat Putgraaf, waar nu de flat Mariabad staat.

In het citaat volg ik de schrijfrant en het gebruik van leestekens van de schrijver letterlijk, hetgeen het lezen door de vele bijzinnen niet altijd even gemakkelijk maakt.

Het artikel verwijst in eerste instantie naar nevenstaande foto.

hoek Akerstaat Putgraaf

Men ontmoet tegenwoordig in tijdschriften —bij wijze van prijsvraag— veelal een kiekje van een of ander landgoed, kasteel of stadsgezicht met het onderschrift: “Waar en wat is dit?”. Indien dit onderschrift onder nevenstaande foto stond, zou menig oud-Heerlenaar niet dadelijk op het eerste gezicht raden waar en wat dit is! De metamorphose, die dit stukje oud-Heerlen heeft ondergaan, moet dan ook elk oud- en nieuw-Heerlenaar ongetwijfeld verbazen. Het stelt namelijk voor: het aan romantiek zoo rijke oud-dorpshoekje: Akerstraat —hoek Putgraaf— op de plek waarvan in 1912 de vroedvrouwschool werd gebouwd. —Waarlijk, met dit stukje oud-Heerlen — geïllustreerd door die statige, oude boomen — verdween toen een heel stuk dorps-idylle! — Vooral het rooien van de schilderachtige boomengroep noopte toen nog een ras-echte Heerlenaar in de krant een beroep te doen op “Heemschut”— een hersenschimmige poging, hoe goed bedoeld overigens— waar de plannen voor den “nieuwbouw” het behoud dier boomengroep volstrekt niet gedoogden.

Vol jeugdherinneringen zit dit stukje oud-Heerlen voor ons oud-Heerlenaren; leidde toch onze schoolgang daar dagelijks viermaal voorbij —náár en van de eenige destijds bestaande jongensschool iggen Kuëlever¹ — onze “Alma Mater” — waar we onze “klassieke” schoolwijsheid opdeden onder de wijze leiding van onzen goede “Meester Eyck”, die —alhoewel soms miskend— in waarheid was onze “Almus Pater”! — Och ja die oude ouderwetse dorpsschool, die ‘t zoolang tegen den modernen schoolbouw uithield— ze ligt sedert verleden jaar ook al tegen de vlakke en heeft plaatsgemaakt voor ‘n nieuwe, moderne!

Doch laten we iet zoo hoog de Akerstraat oploopen: er valt hier van ons oude hoekje en z'n omgeving genoeg interessants te vertellen:

Om te beginnen met ‘t begin: die twee eenvoudige, ouderwetsche huizen op den voorgrond onzer foto waren er nog van die oude patriciërshuizen, zooals er in het nieuwe Heerlen nog maar enkele zijn overgebleven. In het hoekhuis Akerstraat-Putgraaf woonde vanouds de paardenkoopman Harie Vijgen; een der oprechtste en gemoedelijkste oud-Heerlenaren., —waarvan het doeëdezilderke² zegt, dat hij in alle levensomstandigheden steeds onverdroten was. — Bij de paardenmonsterring in de Putgraaf deden wij-jongens onze inspiratie's op voor 't paardjespelen en hoe wij ons dan

¹ Kuëlhöf, Kuëlhöëver,,: werd later Kuëlever; Koolhoven het gebied Akerstraat, Putgraaf, Oliemolenstraat was destijds geheel door koolhoven (moestuinen) begrensd.

² Doeëdeziddelke: van het Duitse Todtenzettelchen ofwel in het Nederlands: bidprentje

eigenlijk te gedragen hadden als 'n echt paard! —Omstreeks 1890 werd het huis aangekocht door zijn zwager Rector Savelberg uit het St. Jozefsgesticht— 't was in de opkomst van Broeder Aloysius'Kneipp-geneesmethode— en nadat er een verdieping op gebouwd was, werd in dit huis de eerste “Dames-Kneipp” ingericht.

Het huis daarnaast —dat destijds nog een breede oprijpoort had — met den belendenden tuin, was dat van dokter Pieters: nog een geneesheer van den ouden stempel, wiens stereotype voorschrift bij zweren en builen — in z'n Eysdensch dialect- gewoonlijk luidde: “Maor paoppe maor paoppe”³ — En heusch, onze dokter bereikte met z'n lieëzaoëtemäël-plaoëstere⁴ meestal succes: —tegenwoordig is men dadelijk aan 't snijden — Br. Aloysius heeft ook met z'n Kneipp-methode duizenden zieken genezen —nu geldt dat niet voor wetenschappelijk meer en werd de Kneipp opgedoekt! —

De hoge wilde kastanjabomen in de tuin —of beter: z'n glanzend-bruine vruchten— zijn niet zelden schuld geweest , dat we te laat in school kwamen. —wanneer we namelijk als 't ware wedijverden wie van ons met 'n stokje, de meeste kaschtanjele⁵ door de heg naar zich toe haalde, — waar-van we dan pijpjes maakten en er gezichten uitsneden, doch welke kunstvoorwerpen dan gewoonlijk in meesters handen terecht kwamen en onze namen op het bord. — Na de dood van Dr Pieters werd in

huizen met kastanjabomen en jeugd

den herfst van 1900 dit huis gehuurd door Jhr. Testa, oud-consulair-agent in Tripoli, die er eene bankzaak begon —de eerste in Heerlen. — Enkele jaren daarna is het huis verbouwd en maakt sedert één geheel uit met de “Dames Kneipp”; uit deze tijd dateert onze foto. In 1912 heeft het geheele gebouwencomplex met tuin

³ “Maar pappen”

⁴ Lijnzaadmeel-pleisters

⁵ kastanjes

plaats moet maken voor de bovenvermelde vroedvrouwschool met directeurswoning (waarvan de totale bouwkosten een ton bedroegen) en waarvan onze tweede foto een afbeelding geeft.

Vroedvrouwschool aan de Akerstraat

De vroedvrouwschool is inmiddels al weer vervangen door een nieuwe, op de Hooghees (eene van twee en een half miljoen) en in de oude zijn sedert verleden jaar de kantoren van het Algemeen Mijnerwerkersfonds gevestigd, welke instelling deze gebouwen heeft aangekocht.

Tot zover het fragment. Een ding moet me nog van het hart. Onder de titel van elk artikel staat: "Nadruk verboden: — ook fragmentarisch". In zeker zin ga ik tegen de wil van de schrijver in, maar ik denk dat Mercator Historicus toch blij zou zijn met de aandacht uit het jaar 2011.

Heerlen, september 2011
Leo Franck

kruising Akerstraat Putgraaf Nobelstraat vanuit het centrum

Ook dit markant gebouw is al verleden tijd

Joden in Heerlen voor, tijdens en na Tweede Wereldoorlog

Met deze naam is recent een project gestart dat meer duidelijkheid moet verschaffen over de Joden in Heerlen tijdens deze turbulente periode in onze geschiedenis. De meeste mensen zijn wel bekend met het lot van de Joden voor tijdens en na de Tweede Wereldoorlog, maar wat is er gebeurd met onze Joden en wat betekende deze tragische lotgevallen voor de bevolking van Heerlen

Er zijn hier maar weinig tastbare herinneringen te vinden die naar de jodenvervolgung of de Holocaust verwijzen. Het herdenkingsmonument aan de Akerstraat bij het kerkhof is het enige. Dit is te weinig vinden de initiatiefnemers: Luc Laudy, Cyriel Laudy, Henk de Wolf, Jan Bardoul en Roelof Braad.

Een mogelijkheid om deze geschiedenis uit de vergetelheid te halen zijn de zogenaamde "Stolpersteine", letterlijk vertaald struikelstenen, in feite kleine vierkante stenen van metaal die in het trottoir worden gelegd bij de woningen van Heerlense Joden, die in de wereldoorlog zijn gedeporteerd. Historisch onderzoek moet uitwijzen waar deze Joodse families nu precies in Heerlen woonden.

Maar dit project gaat verder. De geschiedenis van de Joden in Heerlen is maar ten dele bekend. Met het historisch onderzoek probeert men ook een concreet en levendig beeld te krijgen van wie de Joden waren, die in Heerlen woonden. Een antwoord wordt gezocht op vragen als; hoe gingen zij met elkaar om, waren ze georganiseerd, hoe was de verbondenheid met hun geloof. Dit zijn vragen over de Joodse gemeenschap zelf, maar ook hoe stonden deze Joodse families in de Heerlense gemeenschap en hoe ondervonden zij de behandeling van Joden voor, tijdens en na de oorlog.

De uitkomsten van dit historisch onderzoek zullen in een boek worden gepubliceerd. De bedoeling is ook om de jeugd te bereiken en educatief materiaal voor het basis en het voorgezet onderwijs te maken. Dat er een voormalige synagoge in Heerlen is, is minder bekend. De synagoge ligt verscholen achter gebouwen aan de Stationsstraat. Een gedenkplaque zal de plaats van deze voormalige synagoge kenbaar moeten maken en bekeken wordt of het mogelijk is deze synagoge voor publiek open te stellen.

In de maand augustus 2012 is het 70 jaar leden dat in 1942 de deportatie van Joden begon. Het streven van de initiatiefnemers is dat in deze maand de Stolpersteine zullen zijn gelegd en de gedenkplaque is geplaatst. In

2012 wil de initiatiefgroep ook het project met de dan gemaakte vorderingen presenteren aan de Heerlense bevolking. Het project in zijn geheel zal uiterlijk in 2015 moeten zijn voltooid.

Onze Heemkundevereniging is gevraagd om hieraan mee te werken. Het bestuur staat hier niet onwelwillend tegenover. Dat wil zeggen dat enkele bestuursleden op persoonlijke titel meewerken aan het onderzoek. Als vereniging is toegezegd om aandacht aan dit project te schenken in het verenigingsblad. Wat echter van belang is dat er meer personen bij dit onderzoek betrokken worden. Hoeveel bronnen moeten worden geraadpleegd en welke informatie te vinden is via allerlei deelonderzoeken is nu ook nog niet in te schatten. Een ding is zeker dat binnen het tijdsbestek van vier jaar meer informatie is te vinden als er meer mensen meewerken. Vandaar hier de oproep aan de leden van onze vereniging, maar ook aan geïnteresseerde personen die niet lid zijn, om mee te werken. De medewerking zal bestaan uit het raadplegen van bronnen via archiefonderzoek, boeken of internet. De medewerking betekent dat u er geen dagtaak aan heeft, maar dat het nu ook weer niet op een te vrijwillige basis moet zijn. Een verplichting die u voor een overzienbare periode van vier jaar aangaat. Mocht u interesse hebben dan kunt zich aanmelden bij het bestuur.

Heerlen, september 2011
Leo Franck

De Tesch' een vergeten plek in het centrum van Heerlen deel IV

Het onderzoek naar een huis en zijn bewoners

Inleiding

Naar aanleiding van deel drie over het erfelijk huis 'de Tesch' in het infonummer van maart 2011 moet ik eerst enkele fouten verbeteren. Op pagina 15 heb ik onder het kopje 1815 over Maria Gertrude Ross-Starmans geschreven, dat zij in 1822 na de dood van haar man Theodorus met haar zoon Herman Joseph in de Tesch blijft wonen. Haar overleden echtgenoot is natuurlijk niet de hier genoemde Theodorus (Starmans) maar Johannes (Joes) Frederik Ross. Theodorus is haar vader. Dan heeft er ook in 1837 een persoonsverwisseling plaatsgevonden. Hier is het Herman Ross, die een levensgezellin vindt in Thérèse Hennen en niet zijn vader Johannes Frederik, die dan al ongeveer 15 jaar dood is. Tenslotte zijn de beide heren opnieuw het slachtoffer van verwisseling geworden, want bij de afsluiting op bladzijde 27 gaat het om de verdeling van de omvangrijke erfenis van Herman Joseph Ross en wordt niet de nalatenschap van zijn vader Joes Ross besproken.

Het nu volgende stuk over het wel en wee van huize 'de Tesch' en zijn bewoners wordt steeds ingewikkelder, in ieder geval voor mij. Niet alleen vanwege de beschrijving van de eigendomsrechten van de vele geërfde onroerende goederen. Maar ik heb lang oude foto's moeten vergelijken om de vier huizen waarover het in deze beschrijving gaat in de huidige tijd te plaatsen en omgekeerd de bestaande panden te herleiden tot de oude 'Tesch.'

Het kan heel goed zijn dat u na lezing denkt: "Dat klopt niet!" dan zou ik dat graag van u vernemen, want we komen steeds dichterbij binnen het bereik van onze gemeenschappelijke herinnering en hoewel ik mij baseer op feitelijkheden in de documenten is een foutje snel gemaakt. Zie maar boven in de inleiding!

Ook zult u merken dat de zaken soms niet in chronologische volgorde achter elkaar staan. Maar helemaal in het begin van deze serie heb ik u beloofd dat ik u zou meenemen op mijn zoektocht naar de lotgevallen van het huis en zijn bewoners. Dat vind ik juist het leuke aan dit verhaal. Daarom staat er soms het ene en dan ontdek ik weer nieuwe informatie en zet dat ook op papier. Ik hoop dat er van deze serie een boekje gemaakt zal worden, dan zullen deze persoonlijke bijdragen gewist worden en het eindverhaal sec beschreven.

En dan: ik ontdekte dat Sophie Schepens-Ross niet in Luik is overleden. Maar waar dan wel? En waar ligt Maria Theresia Ross-Hennen en haar man Herman Joseph begraven?

Dat leest u verderop in deze aflevering van 'De Tesch.'

Nou, daar gaan we dan, ook al kan ik u niet beloven dat dit het laatste deel van deze serie zal zijn. Er is anno 2011 weer zoveel boven water gekomen, dat er waarschijnlijk nóg een deel geschreven moet worden.

Ter herinnering zal ik alle personen die in deze aflevering aan de orde komen nog even voor u op een rijtje zetten:

Maria Gertrude Starmans	&	Johannes (Joes) Frederik Ross
1775-1836	1796	1766-1822

Kind: **Herman Joseph** ged. 21 mei 1798

Herman Joseph Ross	&	Maria Theresia Hennen
1798-1858	1837	1814-1887

Kinderen:

Odilia	1838-1863	&	Francis Schreuder
Johan	1840-1892 Luik	&	Sophie Eckermans
Gustaaf	1841-1920 Wiesbaden	&	Marie Staveaux
Mina	1842-1872 M'tricht	&	Ferdinand van Oppen
Herman Joseph	1845-1926		
Gustina	1846-1922		
Jula	1847-1928		
Antoon	1849-1878 Sardinië		
Mathieu/Martien	1851-1918	&	Marie Tillemans

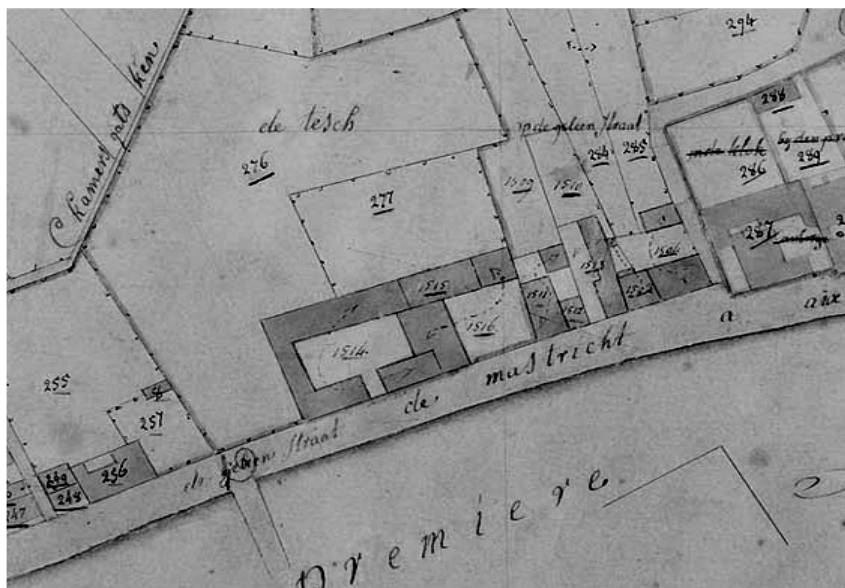
1866 Het begin van het einde

Het nu volgende deel beschrijft het begin van het einde van de Tesch zoals we het huis en de plek hebben leren kennen. We zullen ons beeld ervan moeten bijstellen want uit de kadastrale gegevens blijkt dat er in de loop der tijd een aantal huizen op deze plaats is bijgebouwd en de afdeling Bouwen en Woningtoezicht van de gemeente Heerlen bestond nog niet om alles vast te leggen. We moeten eerst even terug in de tijd.

Het echtpaar Johan Frederick Ross - Gertrude Starmans heeft in het begin van de 19^e eeuw een aantal kavels aan hun bezit in de Geleenstraat toegevoegd. In de notariële akten kunnen we de uitbreidingen van de Tesch min of meer volgen. Op 4 juli 1808 koopt het paar een stuk grond

van de buurvrouw, de weduwe Th. Boer¹ Eerder koopt de familie ook wat grond van Pieter Jozef Meens, groot 56 roeden. De beide akten worden volgens de aantekeningen in het 'Register der onroerende goederen van J.F. Ross en M.G. Starmans uit 1821' bij notaris Kemmerling opgemaakt. Vanuit de aantekeningen in dit register ben ik aan deze informatie gekomen. Verder is er nog sprake van een weide, gekocht van de erven Robroek, tijdens een publieke verkoop door notaris Sanders.² Ik vermoed dat dit stuk naast of achter de huizen van de Tesch 'ligt. Het kadaster bestond nog niet, dus daar heb ik geen houvast aan.

Huis de Tesch omvat in de nalatenschap van Gertrude Ross-Starmans na haar dood op 29^e december 1836 volgens de aantekeningen in het bovengenoemd register de (mogelijk later toegevoegde) kadastrale nummers 275, 276, 277, 278, 279 en 280. Op deze grondstukken blijken,

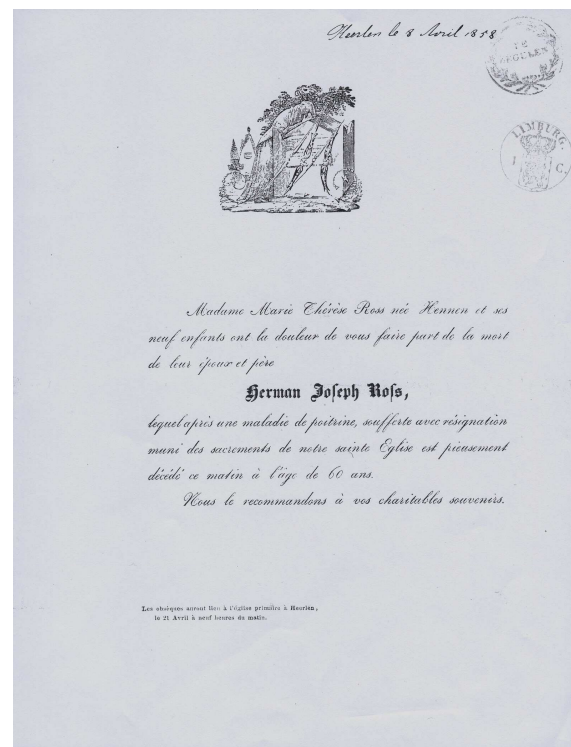

kadastrakaart uit 1840 met de panden van de Tesch in het midden van de afbeelding

een tweetal huizen te staan met schuur, stallen, brouwerij en stokerij, een mesthof, moeshof en weide. Verder komt er behalve bovengenoemde eigendommen een oud huis ter sprake, in het huwelijk ingebracht door Gertrude Starmans, dit is mogelijk de oude woning van haar moeder Jenne Starmans-Schils. Waarschijnlijk is dit oude huis later afgebroken, want dan wordt er op deze plaats 'gesproken' van een tuin. Volgens de oude plaatsaanduiding zijn de reijgenoten (buren): een kant het veldje

(achterkant?), een kant de Geleenstraat, een hoofd Andries Cuijpers, het andere hoofd notaris Vreuls. Het blijft gissen waar precies een en ander lag. Alleen de grootte van de percelen zijn bekend.

Herman Joseph Ross overlijdt op acht april 1858 op 60-jarige leeftijd zonder een testament na te laten. In de memorie van successie heet dat 'ab testato.'³ In het collectiemateriaal van de familie Hennen trof ik de rouwbrief uit 1858 aan.⁴ Hierin wordt de doodsoorzaak genoemd, hij blijkt te zijn overleden aan een longziekte. Na de dood van Herman Joseph Ross blijft de roerende en onroerende boedel nog lang onverdeeld.

rouwbrief Herman Joseph Ross 1858

en ze hebben allemaal recht op een evenredig gedeelte ervan; ieder deel (lot genoemd) moet evenveel waarde hebben.

Voor dit artikel is alleen de historie van de Tesch van belang en is die al moeilijk en gecompliceerd genoeg, daarom laat ik de verdeling van de

Hoewel in juli 1858 de goederen van de overledene worden getaxeerd, is het pas op de 16^e juni 1866 dat een aantal mensen in de zaal van het kantongerecht in Heerlen bijeenkomt om deze ingewikkelde erfenis af te handelen. Volledigheidshalve moet ik erbij vermelden dat ook de nalatenschap van dochter en zus Maria Odilia Henrietta verdeeld gaat worden, want niet alles blijkt voor haar man Francis Schreuder te zijn, ook moeder, broers en zusters delen in die erfenis.⁵ Er volgt nu een zwaar stuk, want al de eigendommen van Herman Joseph Ross moeten verdeeld worden

over de 10 erfgenamen

andere eigendommen voorlopig onbesproken. Ik hoop maar dat u het interessant blijft vinden !

De twee oudste zonen zijn bij de deling afwezig wegens verblijf in het buitenland, iets dat we in de vorige aflevering al hebben geconstateerd. Johan Pieter Hubert, 26 jaar, roepnaam Johan, is opzichter in een fabriek bij Luik. Hij woont in Gemeppe, België. Hendrik Gustaaf Hubert - Gustaaf - tweede zoon en op dat moment 25 jaar oud, is ingenieur en als 'chef ener fabriek,' in Berg en Borbek, Pruisen, werkzaam. De beide heren laten zich via een volmacht vertegenwoordigen door Lodewijk Hennen, koopman en duidelijk een familielid.⁶ Omdat hun moeder mede-erfgename is en de belangen van de minderjarige kinderen conflicterend kunnen zijn met die van hun moeder, is de toeziend voogd van de vier jongere kinderen, Herman J. H. Cloot logementhouder, om die reden toegevoegd. Voor de afwezigheid van de dan 21-jarige Herman Joseph, wordt geen verklaring gegeven. Dan natuurlijk Maria Theresia Hennen zelf en haar schoonzoon notaris Francis Schreuder uit Noorbeek, als erfgenaam van zijn overleden vrouw Henrietta, zijn erbij. Dochter Maria Wilhelmina Hubertina - Mina Ross – is als volwassen erfgename ook aanwezig. Verder zijn er de drie deskundigen, verantwoordelijk voor de taxatie uit 1858 van alle onroerende goederen. Zij hebben een eed moeten afleggen in de handen van de kantonrechter. De kantonrechter zelf is met een adviseur present en notaris Gerard Smeets, waarschijnlijk met een griffier, completeert het 12-koppige gezelschap.

Na de waardebepaling van de onroerende goederen zijn deze in zgn loten verdeeld. Zoals gezegd: heeft één lot meer waarde, dan moet de eigenaar daarvan aan de ander(en) het verschil uitbetalen, wat een heel geschuif met allerlei bedragen tot gevolg heeft. Na de beschrijving van de feitelijke situatie van dat moment, met de namen van alle betrokkenen, toezicht-houders en taxateurs, volgt de beschrijving van de nagelaten onroerende goederen van de overledene met de waarde van ieder grondstuk. Alle eigendommen worden met het kadasternummer en hun ligging t.o.v. de naastgelegen percelen aangeduid, soms enigszins vaag, zoals bv in: 'een gedeelte van 277.' Ik heb hier in ieder geval weinig houvast aan, maar de kadasterkaart en de kadastrale leggers bieden enige steun.

Uit deze opsomming blijkt de grote omvang van de bezittingen van de familie Ross. De waarde komt uit op een totaal van fl 42.682,00. Een niet gering bedrag in die dagen. De beschrijving van de eigendommen loopt van A t/m Z en gaat daarna verder met de dubbele kleine letters aa, bb, cc, enz. Dit gedeelte met de kleine letters is voor óns onderzoek interessant, want hier komt de Tesch met alles wat daarbij hoort, aan de orde. Er is

inderdaad sprake van meerdere huizen op dit grondgebied, zeker vier beschrijvingen beginnen met: een huis met aangehorigheden of een huis met binnenplaats, met stallen, gedeelte van een tuin of boomgaard en allemaal 'In de Tesch' genoemd. Heel ongemerkt is de naam dus veranderd. Van 'de Tesch' is het 'In de Tesch' of volgens ds Jongeneel in het Heerlens dialect 'Iggen Tesch' geworden. Op de verschillende percelen bevinden zich de volgende onroerende zaken: D275 tuin, D276 boomgaard, D277 tuin, D1514 huis, D1516 huis en D1515 brouwerij. Deze laatste percelen liggen direct aan de Geleenstraat met de tuinen en de boomgaard daarachter. De aanduidingen D278, D279 en D280 uit het vaak genoemde 'Register' zijn verdwenen, Waar deze kavels lagen en waar vervolgens de nummering D1414, D1415 en D1416 vandaan komt en of het hier mogelijk om dezelfde plekken gaat, heb ik niet kunnen achterhalen.

Op de kadasterkaart uit 1840 worden deze nummers aangegeven, maar tijdens de verdeling van 1866 zijn we alweer 26 jaar verder en kunnen de nummers intussen veranderd zijn. Waar de nummers D1867, D1897, D1899 en D1898 liggen heb ik op de beschikbare kaarten ook niet kunnen vinden, maar dat het hier om het genoemde gebied gaat is zeer waarschijnlijk. Het huis op D1516 is het huis waarin de weduwe Ross woont, later waarschijnlijk G 96 genummerd.

De loten uit de erfenis die betrekking hebben op ons onderzoeksgebied zijn bb, cc, dd en ee. Deze komen in bezit van respectievelijk de oudste zoon **Johan**,(bb)

open plaats bij de Tesch, later drogisterij Flora

wonend in België. Hij erft de nummers D1515 en D1516 en een gedeelte van D275, D276, en D1897, geschatte waarde fl 3.656,80. Op deze grond

staat een huis met aangehorigheden dwz schuur en stallen etc., de brouwerij, een tuin en boomgaard. Voor de plaatsbepaling zijn de naastgelegen erven van belang: aan een kant (links, naar het westen) wonen de erfgenamen Vreuls en anderen, voor ons aan de rechterkant staat het volgend huis met de boomgaard (zie ook onder letter ee) Aan de voorkant ligt de Geleenstraat en aan de achterzijde liggen tuinen, begrensd door een voetpad: het Kamergatsken. (zie de kadasterkaart)

De tweede zoon **Gustaaf**, (cc) wonend in Duitsland, erft o.a. met cc een huis met binnenplaats, stallen en een gedeelte van de daarachter liggende tuinen, ook 'In de Tesch' genoemd. Dit huis staat naast het vorige en aan de ander kant staat ook een huis. Aan de achterkant grenst het kavel aan de voorgaande tuin. De nummers van het kadaster van dit lot zijn D1897, D1867 en gedeeltelijk D277. Het hele bezit heeft een geschatte waarde van fl 1520,- Zoals gezegd, het tijdstip van invoering van de nummers D1415, D1415 en D1416 en de andere 4-delige nummers zijn mij op dit moment onbekend. Het is mogelijk dat Therèse Ross hier zelf huizen heeft laten bouwen en dat daardoor percelen gedeeld zijn. Enige grond voor deze bewering vind ik in het al vaker geciteerde 'Register der onroerende goederen van J.F. Ross en M.G. Starmans 1821.' In dit boekwerkje staan aantekeningen van Therèse Ross. Onder het kopje: 'Gedeeltelijke onkosten vanaf het overlijden van H.J. Ross 1858,' vermeldt zij in 1860: 'een huis gebouwd onkosten 6000,00.' In 1861 laat zij opnieuw een huis bouwen, kosten 4200,00 gulden. Waar deze huizen staan is natuurlijk niet met zekerheid te zeggen, maar omdat er eerst sprake is van twee huizen op het grondgebied van de Tesch en er later in de kadastrale leggers wordt uitgegaan van vier huizen, vind ik deze aanname heel verdedigbaar.

Zoon **Antoon**, dan nog minderjarig, komt in bezit van nummer dd. Hierop staat een huis met binnenplaats, stallen en een gedeelte van een daarachter gelegen boomgaard. Wat de ligging betreft: notaris Smeets heeft het in het stuk over 'belendende eene zijde het voorgaande erf, andere zijde en een hoofd het volgende erf en ander hoofd den grooten weg.' Sectie nummers 1899 en gedeelte nrs 276 en 1897, waarde fl 2400,-.

Dochter **Mina**, thuiswonend, maar later getrouwd met Ferdinand van Oppen uit Maastricht, krijgt ook een gedeelte van de Tesch waarop een huis met stallen staat, een tuin en een boomgaard. Weer gelegen naast een van de voorgaande erven onder de letters bb, aan de andere kant de erven Donis, voor en achter de Geleenstraat en het eerder genoemde voetpad. De sectie nummers zijn D1898, gedeeltes van 275, 276 en 1897. Waarde fl 3590,27. Er is nog sprake van ff en dit betreft een perceeltuin tegenover de Tesch, sectie E nr 19, naast Spiertz, wegen en anderen, groot 45 roeden en 47

ellen. Het gaat hier om het land waarop ongeveer 20 jaar later het nieuwe raadhuis van Heerlen zal verrijzen. Dit laatste stuk wordt in drieën gedeeld en komt in eigendom van Gustaaf, Antoon en Mina Ross.

Na de trekking en aanvaarding van de loten door de erfgenamen en de verschillen in de erfenissen onderling verrekend te hebben, komen de voorwaarden aan de orde.

Wettelijke bepalingen

Omdat de Tesch uiteenvalt in vier aparte kavels, worden er bepaalde voorzieningen en voorwaarden genoteerd. Deze zijn wettelijk bepaald. Zaken die ten voordele van het ene erf zijn, kunnen namelijk ten nadele van het andere erf uitvallen.

Zo zullen lot een en vier, ten laste van de gebouwen en het erf van het tweede en het derde lot, het recht hebben van drop op de bestaande voet. Deze uitdrukking betekent dat de eigenaren van het eerste en het vierde lot het regenwater van de daken van hun eigendom mogen laten afdruipe op de grondstukken die horen bij het tweede en derde lot.

voorbeeld van drop op de bestaande voet

Een dakgoot voorkomt dat het regenwater op de grond valt of tegen de gevel waait en hierdoor ongewenste gaten en plassen ontstaan. U moet zich voorstellen dat er in de oude tijd vaak nog geen dakgoten en regenpijpen waren om het regen- en smeltwater op te vangen, ook waren veel daken in die tijd nog van stro. Zie de vorige aflevering waar één van de voorwaarden om een gedeelte van de Tesch aan Geuskens te verhuren met het strooien dak te maken had. Om deze reden werd er een smalle strook bestrating met grind of puin op de grond onder het afwaterende dak aangebracht, zodat er geen plassen en gaten ontstaan. Een gebruik dat je nu soms nog in oudefranse dorpjes ziet.

Een andere bepaling uit de akte is het recht om op de erven van het eerste en vierde lot een ladder te mogen plaatsen om gebouwen en daken op deze twee grondstukken te kunnen herstellen. Ook hebben de eigenaren hiervan het recht om via een pijp water af te tappen uit de bestaande put op

het dienstbare erf. Dit lijkt allemaal haarkloverij, maar het is belangrijk in verband met de rechten van kopers die op een later tijdstip eigenaar zullen zijn van deze stukken grond en natuurlijk de huurders van dat moment. In een koopakte van latere datum zal op deze wettelijke bepalingen teruggekomen worden.

Nu komt er een gedeelte in de regeling van de nalatenschap dat zonder plattegrond heel moeilijk te beschrijven is. Ik zal er daarom ook niet al te uitgebreid op ingaan. Het gaat erom dat alle erven vanaf de openbare weg toegankelijk moeten blijven, maar ook dat binnen een jaar op bepaalde plaatsen 'levende' doornen hekken geplant moeten worden en een muur geplaatst, om de grens tussen de verschillende eigendommen te markeren. De bedoeling is dat men elkaar niet hindert bij het betreden van het eigen erf. Ook de boomgaard achter de gebouwen moet toegankelijk blijven, maar de grens tussen de erven moet voor iedereen duidelijk zijn.

Dan volgt er een stuk over het vervallen van het gootrecht van lot vier en de vensters en deuren die dichtgemetseld moeten worden als ze uitkomen op elkaars erf. Zelfs het feit dat de dichtgemetselde openingen hetzelfde moeten zijn als de rest van de muur wordt in dit onderdeel voorgescreven, met een verwijzing naar de betreffende artikelen in het Burgerlijk wetboek. Er is verder nog sprake van een pomp, met pompsteen en toebehoor, die op de binnenplaats van het tweede lot tegen de muur van het eerste lot staat, maar hoort bij het terrein van het eerste lot en daarom binnen het jaar weggenomen moet worden om op het eigen erf geplaatst te worden.

Dit alles wat betreft de materiële deling van wat eeuwenlang 'de Tesch' genoemd werd. Notaris Smeets besteedt nog een pagina of wat om alle hypotheeken te omschrijven, die in het (verre) verleden op deze grond gerust hebben. Dan is deze ingewikkelde kwestie eindelijk geregeld, al is alles wat u hier hebt gelezen natuurlijk maar een klein stukje van de hele omvangrijke erfenis van de familie Ross-Hennen. Moeder Ross erft een bedrag van fl 1.505,46 en geen van de huizen van de Tesch komt in haar bezit, toch blijft zij daar wonen zoals blijkt uit de bevolkingsregisters. De erfenis van ieder kind bedraagt fl 4.857,09

Zoals al eerder aangegeven is een van de erfgenamen Francis Schreuder, notaris in Noorbeek. Hij trouwde op 9 september 1860 met de oudste dochter Ross: Maria Odilia Henrietta. Hij is ten tijde van hun kennismaking griffier aan het kantongerecht in Heerlen. Haar vader bekleedde diezelfde functie en waarschijnlijk hebben zij elkaar zo leren kennen. Henrietta overlijdt na drie jaar - zonder kinderen want haar pasgeboren zontje

overleed al in 1861 - zonder een testament te hebben nagelaten. Notaris Schreuder erft dus van zijn vrouw. De waarde van zijn erfenis uit deze deling bedraagt fl 2.309,-

Twee dagen na de verdeling van de onroerende goederen verkoopt de weduwnaar twee van de geërfde percelen. Een stuk bouwland op de Vossekuil voor zevenhonderd vijf en zestig gulden, aan Maria Barbara Horbach van de Scheyt uit Schaesberg.⁷ En een stuk hooiland in 'het Grasbroek' aan de Heerlense apotheker 'den Heer' Pieter Joseph Dehesselle voor tweehonderd en zestig gulden.⁸ Francis Schreuder hertrouwt op enig moment met Marie Antoinette Felger uit Maastricht. Zij krijgen 2 zonen, maar lang heeft notaris Schreuder niet van zijn gezin kunnen genieten, want volgens Louis Hennen overlijdt hij al op 9 mei 1876. Waarom weduwnaar Francis Schreuder al zo snel zijn aandeel in de erfenis verkoopt, weet ik niet.

Het is mogelijk dat zijn schoonfamilie deze actie goedkeurt, maar het kan ook zijn dat zijn schoonmoeder niet zo blij is met deze snelle verkoop, want als Mina plannen heeft om in het huwelijk te treden met Jan Lambert Ferdinand van Oppen wordt er op 3 april 1870 bij notaris Smeets een akte met huwelijkse voorwaarden opgesteld. De onroerende goederen blijven in ieder geval buiten deze huwelijksgemeenschap.⁹ Toch zal deze actie niet opleveren wat ermee beoogd wordt.

Jan Lambert Ferdinand van Oppen is de zoon van Jan Willem van Oppen uit Hulsberg, landmeter bij het kadaster en van Maria Elisabeth Penners uit Heerlen. Dit echtpaar krijgt acht kinderen waaronder Ferdinand als vierde spruit. Ferdinand is ingenieur, wordt fabrikant van een ijzergieterij en wethouder van openbare werken. Zijn oudste broer Jean Mathieu Eugène is de bekende advocaat uit Maastricht die op 9 april 1885 vermoord wordt door een boze cliënt uit Heerlen. Mina en Ferdinand trouwen in 1870. In

bidprentje Henrietta Schreuder-Ross

1871 verliest het jonge paar een zoontje. Mina sterft twee jaar later in juli 1872 en een week later overlijdt ook haar pasgeboren dochtertje. Ferdinand van Oppen vraagt een verklaring van erfrecht aan en heeft hiermee toch recht op de erfenis uit de nalatenschap van de familie Ross. Via dit zgn Brevet¹⁰ kan hij namelijk het erfdeel van de onroerende goederen van zijn vrouw Mina opeisen. Omdat hun dochtertje de enige erfgename van haar moeder was, erft haar vader via zijn overleden kind alle onroerende goederen, waaronder ook dat gedeelte van de Tesch, waarop zijn vrouw recht had, ook al heeft het meisje haar moeder maar een week overleefd.

Na de vroege dood van zijn eerste vrouw hertrouwt Ferdinand op 13 oktober 1874 met Maria Josepha Hubertina Stassen uit Schaesberg. Uit dit tweede huwelijk stammen zeven kinderen. Van Oppen overlijdt op 29 november 1928.

echtpaar van Oppen-Ross

Op 19 maart 1877 wordt de weide en tuin aan de overkant van 'de Tesch' door de gemeente Heerlen aankocht voor de bouw van het nieuwe gemeentehuis.¹¹ Naast Maria Theresia Ross-Hennen als 'lasthebster' (gemachtigde) voor twee van haar zoons: Gustaaf en Antoon, is Ferdinand van Oppen als gevolg van het bovenstaande als derde 'comparant' in deze transactie, aanwezig. Het is in dit verband wel interessant om de geschiedenis van deze percelen (E 2145/ E2146 en E2147) te beschrijven omdat het gemeentehuis, tot dan toe gelegen naast het huidige huis van de deken in wat nu de Pancratiusstraat heet, in 1879 verhuist naar deze nieuwe plek aan de Geleenstraat. Tegenwoordig staat het nieuwe Raadhuis van architect Peutz uit 1941 nog steeds op diezelfde plaats. Hoewel dit grondstuk een eeuwlang in het bezit was van de eigenaars van de Tesch, valt het toch buiten het bestek van dit verhaal, omdat het niet direct over het onderwerp van deze serie artikelen gaat. Maar hierover zeker meer in een volgend artikel.

Buren

Om de geschiedenis van de Tesch verder te kunnen vertellen is het nodig om de bewoners van de andere huizen op het perceel te identificeren. Vraag is dus: wie woonden er in de drie andere woningen op het grondstuk van de Tesch. Voor de beantwoording van deze vraag kunnen we de bevolkingsregisters raadplegen.

de gevels van de oorspronkelijke Tesch zijn hier nog goed te herkennen

Kijken we in dit register vanaf 1805. Joes Ross wordt dan 'brasseur' genoemd en woont met vrouw, dochter Odilia, zoon Herman Joseph en schoonmoeder in de Tesch, het gezin heeft dan nummer 135. Er staan ook twee knechten en twee dienstmeisjes ingeschreven. Buren zijn: Theodoor Boer en zijn vrouw Jeanne Marie Meens en twee kinderen. Daarnaast woont Dammers met vrouw Marie Catharina Louppen en op hetzelfde adres Nicolaas Louppen met vrouw Marie Angeline Robroek. Aan de andere kant een zekere Spiertz met vrouw Marie Van Prummeren en een weduwe Rademakers met twee kinderen van Birgelen. Het is ook heel goed mogelijk dat deze Spiertz aan de overkant woont, zelfs zeer waarschijnlijk, omdat er tijdens de verkoop van dit kavel voor de bouw van het gemeentehuis nog steeds een Spiertz woont.

De situatie blijft de daarop volgende jaren hetzelfde. In 1812 heeft Joes Ross nr 98. Zijn buurvrouw Jeanne Marie Bour-Meens, met haar

'verfranse' achternaam en inmiddels weduwe geworden woont op nr 99. De jaren daarna, tot aan de volkstelling van 1855, is er weinig informatie. Ook deze telling geeft niet veel méér informatie dan het aantal personen en het aantal paarden dat er in een huis woont.

panden op grondgebied van de Tesch vlnr: Pieters(Dortu), Hotel de la Post, café Hanssen en drogisterij Flora van de firma Savelsbergh

Dorpsrotte

Wie waren de burens vanaf 1855 tot aan de eerste verkoop in de tachtiger jaren van de 19e eeuw? De gemeente Heerlen was in die tijd verdeeld in zgn rotten. Het centrum werd 'dorpsrotte' genoemd en kreeg de letter A. In 1855 woonde de familie van Herman Joseph Ross in deze wijk met 11 personen. Zij heeft in de volkstelling nr 147. Als naaste burens worden genoemd: het gezin van notaris Jan Willem Vreuls met nummer 148 aan de ene kant en Sebastiaan Cremers daarnaast met nr 149. Dan Gerard Lüpken met 150. Aan de andere kant, als naaste buurman van de familie Ross, Hendrik Werenga met 146, daarnaast Ferdinand Starmans met 145. Of deze nummers huisnummers zijn of de volgnummers in het register, weet ik niet.¹²

In het bevolkingsregister van 1850 tot 1860 staat het gezin van Herman Joseph Ross met vrouw en alle kinderen. Een 'dienstmeid' Anna Maria Schoenmakers en een 'dienstknecht' Frans Ladeur maken deel uit van het huishouden. Het huisnummer(?) is hier eerst 123 maar na doorstreping 126. Eerst dacht ik aan een verhuizing, maar bij nader inzien hebben alle

woningen aan weerszijden ook eerst een ander nummer, dus is het aannemelijk dat dit de nummers van de huizen zijn en dat deze zijn veranderd. Naaste burens zijn nog altijd notaris Vreuls op 127, dan deurwaarder Vermin aan de andere kant op nr 125. Sebastiaan Creemers (nu met ee) woont op 128, naast de notaris en de nu als Louppen iplv Lüpken geschreven 'ijswerker' Gerard Joseph woont op huisnummer 129.

apothek Francken bijna op de hoek met de Saroleastraat

Francken, apotheker. Dit beschrijf ik zo uitgebreid vanwege de plaatsbepaling: dit pand staat bijna op de hoek van de Geleenstraat-Saroleastraat en geeft daarmee de richting aan waarin de huizen staan. Op de bijgevoegde foto staat hier de apotheek van Francken afgebeeld.

Het wás en schijnt ook nu nog gebruik te zijn dat de huisnummering loopt vanuit het centrum naar de buitenkant van een dorp of stad. Zo is het mogelijk om een beetje grip te krijgen op wat lag wáár. Al is er één restrictie: het kwam voor dat sommige huishoudens aan de overkant het volgende nummer kregen, zoals ook nu nog vaak het geval is. Hoe het in die tijd werkelijk zat is op dit moment nog moeilijk na te gaan. Het is mogelijk dat de huizen op het grondgebied van de Tesch werden verhuurd aan de naaste burens, want in de 90er jaren van de 19^e eeuw worden ze verkocht als eigendom van leden van de familie Ross.

Huurovereenkomsten heb ik niet gevonden, al wordt er verderop in een bijlagen van een notariële akte gesproken over de inning van huurpachtpenningen en herstel van huizen. Naast de bouw van de twee eerder genoemde huizen staat er in de kadastrale leggers, waarin de geschiedenis

Naast Vermin:
Maria
Geertruida
Jongen op 124.
Jan Hubert
Zelissen woont
dàár weer naast
op 123. Ook hij
is slotsmid.
Hiernaast staan
de huizen van
Jan Penders
arbeider, Hubert
Jozef Jaegers,
koopman,
Christiaan
Smeets en
tenslotte Jan
Hubert Hendrik

van een perceel gevolgd wordt, dat er in 1862 'verbouw' van een huis plaatsvindt.

In het bevolkingsregister van 1862 tot 1880,¹³ staat Therèse Ross-Hennen ingeschreven als weduwe op het adres Wijk G nr 96. haar beroep is dan bierbrouwster en zij woont daar of vanaf 1 januari of vanaf 9 april 1862. Dit is niet erg duidelijk. In het bevolkingsregister van 1880 tot 1900¹⁴ staan zelfs drie adressen: A 60, na doorstreping A 61, later G 99. Is Therèse Ross verhuisd of heeft het huis opnieuw een ander nummer gekregen? Zij brouwt in ieder geval geen bier meer, want bij beroep staat: 'geene. In de jaren dertig van de 20e eeuw schrijft Louis Hennen in zijn genealogische biografie dat de Tesch lag dáár waar op dat moment drogisterij 'Flora' van de firma Savelbergh gevestigd was. Maar volgens mij lag hier de zijtuin van de Tesch (zie de foto op pagina 7). Verder lagen volgens Louis op dit grondstuk café Hanssen en juwelier Koen Eyck.

Maria Theresia Ross – Hennen Heerlen 18 mei 1814 – 28 april 1887

Een makkelijk leven heeft Maria Theresia Hennen niet gehad. Zij staat al jong alleen voor de opvoeding van haar negen kinderen. Haar zoons vertrekken naar elders waardoor zij de volle verantwoording draagt voor de voortzetting van de brouwerij. In die tijd toch dé brouwerij van Heerlen volgens familielid Louis Hennen. Het zal niet eenvoudig geweest zijn om deze zaak te runnen, al kan een zekere koopmansgeest haar niet ontzegd worden, zoals zal blijken uit het hierna volgende. Gelukkig wonen nogal wat familieleden in de buurt om haar te steunen, want uit alles blijkt dat deze band sterk is. Haar vader sterft al in 1851, haar man in 1858, maar gelukkig zal zij lang steun hebben gehad aan haar moeder, want deze overlijdt pas in 1880 op 89-jarige leeftijd.

mevr de wed. Ross-Hennen

Het valt mij op dat er nogal wat Ross - telgen jong overlijden: niet lang na de dood van haar man in 1858 sterft haar oudste dochter Henrietta, traditioneel toch vaak de steun en toeverlaat van een moeder. Haar eerste kleinkind sterft vlak na zijn geboorte. Dochter Mina verliest eerst in 1871 een zoontje en vervolgens zelf het tijdelijke met het eeuwige in 1872 met, een week later, haar pasgeboren kind. Zelfs vier kleinkinderen overlijden vlak na hun geboorte of

worden niet ouder dan een paar maanden, want ook Martiens' dochter Maria Theresia leeft maar 4 maanden. En opnieuw krijgt moeder Ross een zwaar verlies te verduren als zij hoort dat haar veelbelovende zoon Lodewijk Antoon Hubert Ross op 25 april 1878, nog geen 40 jaar oud, in Sardinië is overleden,. Dit is dan het derde kind dat zij verliest na de vroege dood van haar man. Ook Antoon sterft zonder zijn laatste wil te hebben vastgelegd.

Tekenend voor de goede band die de kinderen Ross met hun moeder hebben en ook het vertrouwen dat zij in haar stellen, spreekt uit de bijlage die bij de verkoopakte gevoegd is als zij op 6 oktober 1883 weer als 'lasthebster' voor haar kinderen optreedt.¹⁵ Deze verkoop wordt in de volgende aflevering besproken, maar het bovenstaande over de band die er is en het vertrouwen dat eruit spreekt wil ik graag aantonen via de, in de aangehechte bijlage opgesomde, aan haar gedelegeerde, bevoegdheden. Al haar nog levende kinderen geven haar hierin de vrijheid om in hun naam de onroerende goederen die zij van hun overleden broer geërfd hebben te beheren en te besturen. Zij mag de eigendommen verhuren aan wie zij daartoe geschikt acht; van de voorwaarden en prijzen kan zijzelf bepalen welke zij redelijk vindt. Zij mag in hun naam onderhandelen met werk- en ambachts-lieden en alle reparaties die nodig zijn laten verrichten. Zij vertrouwen hun moeder ook de inning van huur- en pachtpenningen toe, het ontvangen van interesten en de aflossing van kapitalen. Zij mag alle rekeningen en verantwoordingen aanhoren, ze goed- of afkeuren of laten veranderen zoals haar dat goeddunkt. Ze heeft ook zeggenschap over de te leveren of de te verkopen goederen en de prijzen die daarbij aan de orde komen. Zelfs over alle zaken waarbij een notaris nodig is of andere deskundigen geraadpleegd moeten worden, kan zij geheel zelfstandig alle beslissingen nemen. Uitgebreid staat in die bijlage dat zij zelfs in hun naam mag procederen, personen laten vervolgen en ga zo maar door. Het is niet weinig wat zij hun moeder toevertrouwen. En tot slot ontvangt zij van haar kinderen voor al haar inspanningen ook nog een salaris, alleen de hoogte hiervan staat niet in de bijlage vermeld.

De laatste keer dat we de weduwe Ross, zoals zij volgens de dan heersende mores genoemd wordt, actief in de notariële archieven aantreffen, is op 24 februari 1887. Zij blijkt aanwezig op een publieke verkoop in het sterfhuis van haar ongehuwde zuster Johanna Isabelle Francisca Hennen. Het doel van deze bijeenkomst is de openbare verkoop van de nagelaten roerende zaken van haar zuster.¹⁶ Therèse Ross heeft alles goed kunnen bekijken, want zij is medeopsteller van dit document. Nauwgezet is in deze akte alles opgeschreven wat er in huis aangetroffen werd en wat de nieuwe eigenaar ervoor betaalde. Kruiken, potjes, ketels,

zeef, kuipen en kisten, flessen, vazen, messen, karaf, kassarol, ze passeran allemaal de revue. Maar ook grotere stukken, waarvan mw Ross het een en ander koopt, zoals een tafel voor fl 8,30, een tableau en zelfs boekwerken voor de prijs van fl 46,-. Lang zal zij van deze spullen niet genieten, want twee maanden later op 28 april 1887, sterft Maria Theresia Hennen in Heerlen, bijna 73 jaar oud, zeer waarschijnlijk in de Geleenstraat en vermoedelijk in een huis dat eigendom is van een van haar kinderen. Gustina en Julia staan op hetzelfde adres ingeschreven en zullen dus tot het laatste hun moeder hebben bijgestaan. Na haar dood vertrekken zij naar Luik.

Ook Maria Theresia Ross-Hennen laat geen testament na. Een advertentie in de Limburger Koerier om melding te maken van haar overlijden, heb ik niet gevonden, wel is het gebruikelijk om een in het Frans opgestelde rouwbrief rond te sturen.

Familiengraf Ross-Hennen

Op 16 juni 2011 zocht ik op het kerkhof aan de Akerstraat in Heerlen naar het graf van Thérèse Ross – Hennen, dat ik toen helaas niet aantrof, maar wel, tot mijn blijde verrassing, de zerk van Sophie Schepens – Ross vond. Sophie is de dochter van Johan Ross, de oudste zoon van Thérèse en van zijn vrouw Sophie Eckermans. Sophie bewoonde samen met haar man

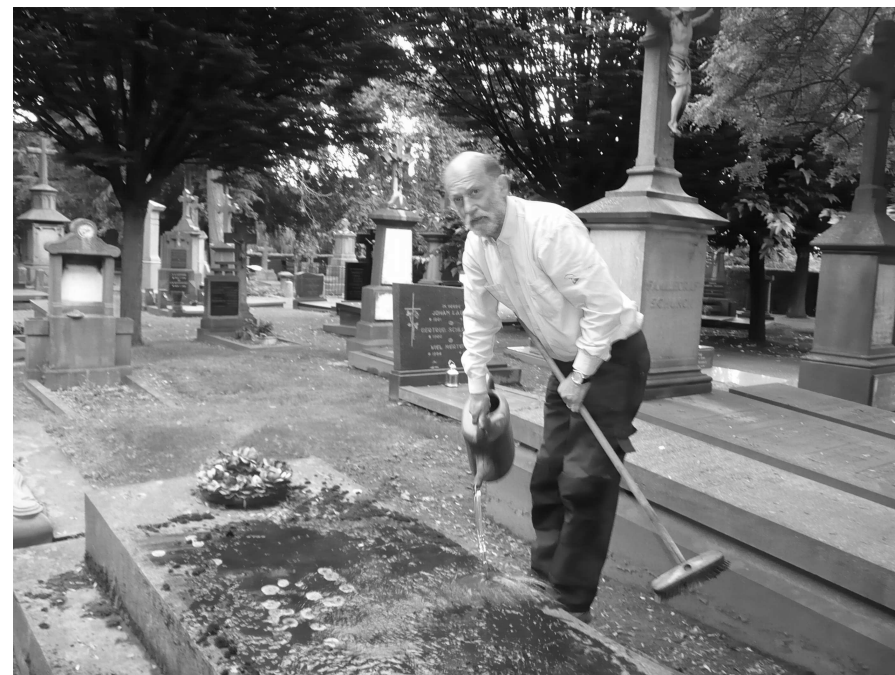

graf Sophia Schepens-Ross

Frans Schepens het kasteeltje op Imstenrade. Zij is op 22 maart 1932 in Brussel overleden en niet in Luik zoals ik eerder vermeldde, maar wel in Heerlen ter aarde besteld. Overigens liggen er, schuin voor het kapelletje aan de rechterkant, op het kerkhof in Heerlen nog een aantal leden van de familie Hennen begraven, waaronder de ouders van Thérèse Ross – Hennen en ook biograaf Louis Hennen. Haar eigen graf heb ik jammer genoeg niet kunnen traceren, al zal het zeker hier in de buurt hebben gelegen.

Het bovenstaande schreef ik begin juli 2011. Op 19 juli bezocht ik opnieuw het kerkhof en doorzocht samen met beheerder René Gulikers de administratie van de begraafplaats. Ik wilde de plaats van het graf van

Thérèse Ross-Hennen traceren, vooral omdat er in haar nagelaten onroerende goederen sprake is van een graf op het kerkhof aan de Akerstraat. We vonden de notitie: Ross-Hennen begraven in een 1e klas graf op lokatie 073. Laat dit nu ook de plaats blijken te zijn waar bovenstaande Sophie Schepens-Ross begraven ligt. Zij rust waarschijnlijk in het graf van haar grootouders onder een nieuwe steen! Wie zal er behalve Herman Joseph Ross, zijn vrouw Thérèse en kleinkind Sophie nog meer hier begraven zijn? Vermoedelijk ook Julia, want een aantekening op haar bidprentje verwijst hiernaar. Ik zoek het nog uit!

René Gulikers tijdens het schoonmaken van het graf Ross

En dat heb ik ook gedaan. Op 26 juli inspecteerden we opnieuw het archief, dit gaf niet alle geheimen prijs, er was duidelijke geen aantekening over de begraafplaats van Theresia Hennen zelf! De jaartallen 1858 en 1932 betroffen de begrafenis van vader Herman Joseph en zijn kleindochter Sophie. Over de mogelijke anderen die hier begraven zouden kunnen liggen, geen informatie. Maar nadat kerkhofbeheerder René Gulikers de steen stevig had afgeschrobd, kwamen er tot ons beider verbazing de namen van Herman Joseph Ross te tevoorschijn met zijn geboortedatum in 1798 en sterfdatum in 1858. Ook zijn vrouw Maria Theresia Hennen ligt er

inderdaad begraven en hun dochter Julia, overleden in 1928. En tot slot natuurlijk kleindochter Sophie. Dit graf, vermoedelijk nog met de oude steen, bestaat dus sinds 1858, het overlijdensjaar van Herman Joseph Ross en mag daarmee wel een van de oudste graven op dit kerkhof genoemd worden. Overigens troffen we op het algemene deel van het kerkhof onder een oude boom ook nog de zerk van Herman Joseph Ross en zijn trouwe zus

graf Gustina en Herman Joseph Ross

Gustina aan met nummer 345. De namen zijn nog nauwelijks te lezen maar sinds hun dood in 1923 en 1926 is het graf nog altijd op het Heerlense kerkhof aanwezig.

Verdeling erfenis Thérèse Ross-Hennen

Op 1 december 1887 wordt de memorie van successie, de lijst van al de bezittingen van Thérèse Ross waarover belasting betaald moet worden, ingeleverd. De waarde van de nagelaten roerende goederen is fl 204,75. Het saldo van de overige erfenis bedraagt fl 4.968,61.¹⁷

Als bijlage van deze memorie vindt ik het proces-verbaal van de afgelegde eed door jongste dochter Julia. Een voorwaarde, kennelijk door de wet gesteld via artikel 28 der wet op het recht van successie en overgang van 18 mei 1850. Opvallend in de beschrijving van haar nagelaten eigendommen is het feit dat zij in de gemeente Heerlen maar vijf percelen bezit en niets daarvan ligt in de Geleenstraat. Er zijn nog wat grondstukken in Voerendaal en opmerkelijk genoeg wordt ook het familiegraf op de algemene begraafplaats genoemd. Verder geen effecten, wel wat rentegevende schuldvorderingen, betrekking hebbende op een zuster en twee broers. Naar aanleiding van haar dood vindt opnieuw een verdeling plaats. Op 7 mei 1888 komt de familie Ross van heinde en verre bijeen ten kantore van notaris Gerard Smeets om de verdeling van haar nalatenschap notarieel te laten vastleggen.¹⁸ Omdat de percelen uit deze

nalatenschappen niet tot het domein van de Tesch behoren laat ik deze akte verder onbesproken.

Op het moment van haar dood wonen twee kinderen in Luik: Johan en Herman Joseph (Joseph). Gustaaf woont in Oberhausen, Duitsland, Martien in Antwerpen en dochters Gustina en Julia wonen bij hun moeder in Heerlen. Vier van de kinderen uit het huwelijk van Herman Joseph Ross en Thérèse Hennen trouwen niet: Joseph, Antoon, Augustina en Julia. Er is, zoals ik nu kan overzien, sprake van drie dochters en vier zoons van deze stam die volwassen zijn geworden: Sophie, dochter van Johan, getrouwd met Frans Schepens uit Antwerpen en een dochter Jeanne en zoon Mathieu van de jongste Ross: Martien, wonend in Deurne in de buurt van Antwerpen. Dan vier zoons van Gustaaf uit Duitsland, waarvan er ook weer één jong overlijdt en een dochter. En hoewel het echtpaar Herman Joseph Ross en Thérèse Hennen negen kinderen voortbracht, verdwijnt deze tak van de familie Ross toch helemaal uit Heerlen.

Daarom hier voor het laatst de welgevallen van het geslacht Ross.

Johan Pieter Hubert Ross is industrieel in Luik, op 28 april 1869 getrouwd met Sophie Eckermans, zoals we weten uit het brevet van toestemming. Hierin geven in die tijd ouders hun volwassen, maar nog niet 30-jarige kinderen, toestemming geven om te trouwen. Johan heeft in Luik een fabriek in beeldhouwwerken. Het echtpaar krijgt op 12 februari 1870 een dochter Sophie, getrouwd met de Antwerpse zakenman Frans Schepens. Sophie is muzikaal en tijdens het geven van een concert ontmoet zij, volgens Louis Hennen, haar latere man. Deze is een bereid en succesvol zakenman. Hij is scheepsmakelaar met kantoren in Antwerpen, Parijs, Londen en Berlijn en verder medeoprichter van de zgn Levantenlijn, een lijndienst per schip naar de grote steden van het Midden-Oosten. Schepens doet als protégé van koning Leopold namens de Belgische regering zaken met landen in deze regio en met China en is meerdere malen gedecoreerd. Ter gelegenheid van hun 12,5 jarig huwelijk laat hij kasteel Imstenrade voor zijn vrouw bouwen, met boerderijen en bos erbij horend. Deze Sophie ligt dus sinds 1932 begraven in het graf van haar grootouders op het kerkhof aan de Akerstraat in Heerlen. Vader Johan sterft in Luik op 18 januari 1892, nog net geen 52 jaar oud.

Gustaaf studeert af in Luik als ingenieur. Na deze studie promoveert hij als doctor in de chemie en wiskunde. Hij trouwt op 13 november 1875 met Marie Staveaux. Later verhuist hij met zijn gezin naar Duitsland: Berg en Borbeck, Oberhausen en Wiesbaden. Hij krijgt vijf kinderen: vier zoons en een dochter. Twee zoons zijn ingenieur, een zoon is kunstschilder en een is handelsagent en consul in Mexico. De enige dochter is volgens Louis

Hennen rentenierster. Als Louis de genealogie van de familie in de dertiger jaren van de 20^e eeuw schrijft, zijn er van deze zoons al drie overleden: de tweede, de derde en de vijfde. Vader Gustaaf bekleedde 40 jaar een directeurspost en zet volgens de aantekeningen van Louis Hennen vele industriële uitvindingen en verbeteringen op zijn naam. Gustaaf overlijdt als weduwnaar op 9 februari 1920 in Wiesbaden, 79 jaar oud.

Zoon **Herman Joseph** (roepnaam Joseph) woont lange tijd in Luik. Hier vertegenwoordigt hij de, na de Frans-Duitse oorlog van 1870, opgerichte zijdefabrieken uit Lyon, Frankrijk. Na de dood van moeder Thérèse in 1887 gaat zus **Gustina** bij haar broer wonen. Mogelijk dat ook Julia enige tijd bij haar broer woont. Samen komen Joseph en Gustina weer terug naar Heerlen om, na een tijd in de Geleenstraat gewoond te hebben, in 1898 naar de dan pasgebouwde villa op de Valkenburgerweg nr. 26 te verhuizen.

villa Joseph Ross met handtekening

Joseph is rentenier, maar doet nog in onroerend goed en is actief in de plaatselijk verenigingen. Hij is o.a. medeoprichter van de oude Heerlense Harmonie St. Cecilia. Louis Hennen noemt hem in zijn genealogische studie: 'een zeer welgezien persoon.' Kennelijk kunnen deze broer en zus het zó goed met elkaar vinden dat zij elkaar zelfs wederzijds tot universeel erfgenaam benoemen. Van ieder zijn twee testamenten bekend: de twee eerste akten zijn van 7 juli 1897 waarin het bovenstaande wordt bekrachtigd.¹⁹ De twee volgende waarin zij beiden een jaarlijkse lijfrente toekennen aan hun dienstbode Maria Josepha Deserno zijn van 11 december 1902. Zij zal dus na de dood van iedere erflater steeds twee keer 75 gulden per jaar ontvangen.²⁰

Opmerkelijk is, dat Joseph, maar ook zijn zus Gustina, mondeling

de inhoud van zijn laatste wil bespreekt met de oude, vertrouwde familie-notaris Smeets, maar dat niets hiervan op papier te vinden is. Gustina

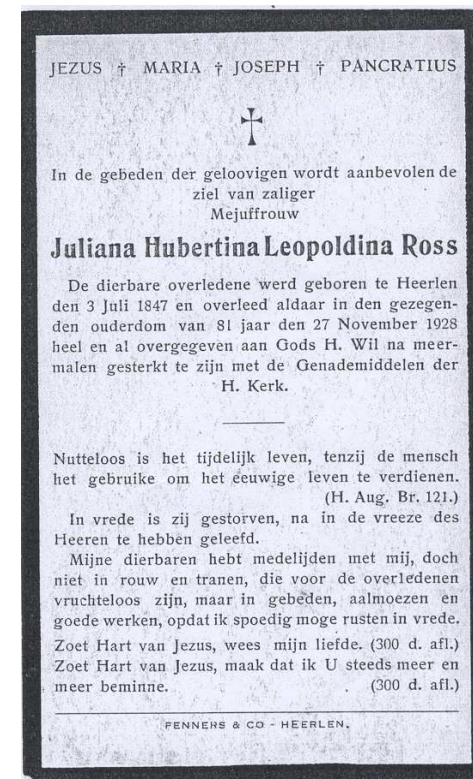
overlijdt op 18 juni 1922, dan 77 jaar en broer Joseph op 2 maart 1926, 81 jaar oud. Zoals vermeldt is hun gezamenlijk graf nog aanwezig op het kerkhof. Naar de grootte en de verdeling van de nalatenschappen heb ik (nog) geen onderzoek gedaan.

Dochter **Jula** heeft een tijd in Luik gewoond, maar komt ook terug naar haar geboortestad. Zij geeft muzieklessen en woont eerst in de Geleenstraat op de nummers 76 en 16, maar verhuist later naar Emmaplein 4, nu Pancratiusplein. Jula overlijdt als laatste Ross-telg op 24 november 1928, tachtig jaar oud. Haar neven en nichten melden van overal het droeve nieuws van haar dood, vanuit Brussel, Mexico, Den Haag, Amsterdam, Antwerpen, Frankrijk en Heerlen. De, in het Frans gestelde, rouwbrief laat weten dat zij begraven zal worden in het familiegraf op het kerkhof aan de Akerstraat in Heerlen. Dus de kans is groot dat ook zij bij haar ouders ligt begraven. En dat blijkt ook zo te zijn op 26 juli 2011.

Mathieu met de roepnaam Martien trouwt 26 juni 1879 met de Antwerpse Maria Elisabeth Augustina Tillemans. Martien is een bekend musicus. Hij bekroont zijn studies piano en cello met een gouden medaille en wordt directeur van de muziekcademie in Antwerpen. Hij krijgt een zoon en twee dochters: Mathieu, Jeanne en Maria Theresia. De naamgenote van zijn moeder overlijdt 4 maanden oud. Bij nadering van de eerste wereldoorlog gaat hij bij zijn dochter Jeanne wonen en daar sterft hij op 7 maart 1918, bijna 67 jaar oud.

Dit was de vierde aflevering van de Tesch.

Er kwam nog zoveel informatie boven water dat niet alles in deze aflevering verteld kon worden. De volgende keer zult u horen over de

bidprentje Jula (Juliana)

ondernemingen die op de plaats van de Tesch aan de Geleenstraat in Heerlen in de loop der tijd hun bedrijf vestigen, waaronder het bekende café Hanssen, bakkerij Crijns, drogisterij Savelbergh en Hotel de la Poste!

Loes Loffeld

- ¹ Collectie Hennen toegangsnr. 311 invent.nr. 145 en 146
- ² Collectie Hennen toegangsnr. 311 invent.nr. 159
- ³ Memorie van successie 8 april 1858 fiche nr 215
- ⁴ Collectie Hennen toegangsnr. 311 invent.nr. 313
- ⁵ Collectie Hennen toegangsnr. 311 invent.nr. 154
- ⁶ Collectie Hennen toegangsnr. 311 invent.nr. 154 Bijlage
- ⁷ Notariële archieven 116 aktenr. 157 invent.nr. 477
- ⁸ Notariële archieven 116 aktenr. 158 invent.nr. 477
- ⁹ Notariële archieven 116 aktenr. 85 invent.nr. 481
- ¹⁰ Notariële archieven 116 aktenr. 202 invent.nr. 437 Verklaring van erfrecht
- ¹¹ Notariële archieven 116 aktenr. 63 invent.nr. 480
- ¹² Volkstelling 1855
- ¹³ Bevolkingsregister deel 4 folio 301
- ¹⁴ Bevolkingsregister deel 4 folio 100
- ¹⁵ Notariële archieven 116 aktenr. 41 invent.nr. 498
- ¹⁶ Memorie van successie 28 april 1887 fiche nr 329
- ¹⁷ Memorie van successie 20 december 1887 fiche nr 329
- ¹⁸ Notariële archieven 116 aktenr. 70 invent.nr. 499
- ¹⁹ Notariële archieven 116 23 en 24 invent.nr. 595
- ²⁰ Notariële archieven 116 aktenr. 56 en 57 invent.nr. 600